MOKSLO IR TECHNIKOS RAIDA / EVOLUTION OF SCIENCE AND TECHNOLOGY
ISSN 2029-2430 print / 2029-2449 online

2013 5(1): 1–8
doi:10.3846/est.2013.01

SOCIOKULTŪRINIO KONTEKSTO ĮTAKA LIETUVIŲ KALBOS VARTOSENOS POLINKIAMS TARPUKARIO LIETUVOJE

Jonas Jonušas

Kalbotyros katedra, Kauno technologijos universitetas,
Gedimino g. 43, LT-44240 Kaunas, Lietuva
El. paštas remjon@ktu.lt

Įteikta 2012-09-19; priimta 2012-12-29

Anotacija. Šiame straipsnyje aptariamos lietuvių kalbos vartosenos, funkcionavimo viešojoje erdvėje, kalbos kaip vienos iš svarbiausių kultūrinės informacijos perteikėjų problemos. Kalbos, kuriai atstovauja rašytinis tekstas, ir kultūros sandūra tarpukario Lietuvoje aptariama remiantis ketvirtojo dešimtmečio kalbininkų įžvalgomis ir šiuolaikinių tyrinėtojų (A. Gaižučio, A. Valantiejaus ir kt.) teorinėmis prielaidomis, kurios retrospektyviai suteikia lietuvių kalbos funkcijai viešajame gyvenime papildomų prasmių. Į kalbą susitelkiama ne tiek kaip į gramatinį teksto reiškinį, kiek kaip į sukuriamą kultūrinį foną, kurio sklaida siejama su tam tikromis visuomeninėmis ir socialinėmis tendencijomis. Lietuvių kalbos vartosenos požiūriu skiriami keli aspektai: viena vertus, pastebima aktuali kitų kalbų ir kultūrų (daugiausia slaviškojo substrato) poveikio tendencija, kita vertus, pabrėžtinos lietuvių kalbos galimybės perduoti kultūrinę informaciją, fiksuojančią visuomenėje vykstančius procesus, praturtinant, Pr. Skardžiaus žodžiais tariant, bendrąjį kultūrų sambūvį. Kaip pastebėta, kitų kultūrų palikti ženklai atsispindi kalbos vartosenoje, rašytiniuose tekstuose nebūtinai pozityviai: pažymėtini „hibridiniai“ tekstai, kuriuose pasireiškia svetimi lietuvių kalbai elementai. Tokie tekstai, tarpukario kalbininkų vertinimu, negali būti traktuojami kaip kompromisiniai, bet turi būti norminami.

Reikšminiai žodžiai: kalbos norminimas, kultūrinės vertybės, tautinė identifikacija, intertekstualumas, kultūrinės reikšmės.

Įvadas

Šiuolaikinė edukologija pripažįsta, kad žmogų ugdo ne tik mokykla, bet ir visa jo sociokultūrinė aplinka, kad institucinis ugdymas nėra vienintelis, formuojantis žmogaus humanitarinius įgūdžius. Šiandien nekyla abejonių dėl to, kokią didelę įtaką žmonių (o ypač jaunosios kartos) lietuvių kalbos sampratos formavimuisi darė tarpukario Lietuvos periodika. Dauguma šių publikacijų orientuota į platųjį skaitytojų ratą. Žvelgiant iš nūdienos perspektyvų, lietuvių kalbos statusas apibrėžtas, vartosenos sritys aiškiai nustatytos. Tačiau dar 3-ajame dešimtmetyje lietuvių kalba nustatinėjo aiškesnius savo, kaip pasaulinės kultūros sudėtinės dalies, kontūrus. Lietuvių kultūra turėjo „atsirasti pasauliui, jam būti atvira, dalyvauti bendros žmonijos kultūros kūryboje, kiek ji sugeba pasisavinti tas kultūrines vertybes, kurios buvo sukurtos kitų tautų. Bet pasiimti ir pasisavinti tas vertybes ji turbūt gali tik tuo atveju, jei ji neseka svetimos ar svetimų

kultūrų mechaniškai, išoriniu būdu, bet iš tikrųjų ją ar jas supranta“ (Gaižutis 1998: 8). Vienas iš pagrindinių sunormintos kalbos vartosenos tikslų – padėti formuluoti mintis sudėtingame ir prieštaringame sociokultūriniame kontekste, kalba tampa svarbiu kriterijumi, padedančiu susivokti meninės literatūros sferoje, išsiugdyti estetinius vertinimo kriterijus. Lietuvių kalbos statusas priklausė ir nuo jos atvirumo pasaulinei kultūrai: „Kaip ir XX a. pradžios Lietuvos kultūra, lietuvių kalba buvo atvira struktūra. Ji aktyviai buvo formuojama, plėtojama ir turtinama jos mokslinė terminologija, ieškoma lietuvių kalbai organiškų būdų, padedančių geriau ir visapusiškiau išreikšti humanitarinę mintį. Profesoriaus L. Karsavino paskaitos metodiškai įdiegė rusų filosofinę kultūrą, jos mąstymo būdus, teksto organizavimo principus į dar besiformuojančio Lietuvos mokslo raidą“ (Ковтун 2008: 40).

Lietuvių kalbos, kaip dėstomojo dalyko turinys, – vienas iš pagrindinių veiksnių, lėmusių institucinio ugdymo (vidurinėje, aukštesniojoje mokykloje) kokybę. XX a. 4-ojo dešimtmečio periodikoje buvo akcentuojama, kad kalbinio ugdymo turinys turėtų būti grindžiamas gramatinės problematikos, kylančios iš analizuojamų tekstų, aptarimo ir taisyklingo kalbėjimo įgūdžių formavimo vienove: „Gramatikos pratimai privalo būti gretinami su savarankiško dėstymo bandymais. Jų tikslas – išmokyti laisvai kalbėti, pripratinti sekti minties bei žodžio apraiškas, sąmoningai suprasti savo įspūdžius bei atsiminimus“ (Sklerovas 1936: 585). Vis dėlto tenka pripažinti, kad lietuvių kalbos dėstymo, kurio pagrindu turėjo būti formuojama bendroji humanitarinės kultūros samprata, statusas kalbinio ugdymo turinio struktūroje tebebuvo problemiškas, turėjo spragų: „Pagaliau meskim, nors ir probėgomis, aštresnį žvilgsnį į mūsų gramatikas bei sintakses: Rygiškių Jono 1925 m., Damijonaičio 1933 m., Klimo, Kuzmickio 1935 m., Malinausko-Talmanto. <...> Veiklos principu pagrįstos tėra tik Kuzmickio ir Malinausko-Talmanto. Visi kiti mūsų gramatikos veikalai – aukštų, kaip Talmudas, gudrybių ir rūsčių definicijų rinkiniai, paženklinti sauso kalimo tatuiruote. <...> Ironija labai nelinksma: lietuvis lietuvių kalbos mokėsi ir dar daug kur tebesimoko po inkvizicijos ženklu, lietuviui lietuvių kalbos mokymasis – baubas“ (Kralikauskas 1936: 286). Šio naujo, gilesnio ir įvairiapusiškesnio požiūrio į lietuvių kalbos mokymą, jos funkcionavimą viešojoje erdvėje formavimąsi lėmė XX a. 4-ajame dešimtmetyje išpopuliarėjusi nuostata remtis ne vien savais, nors visuotinai pripažintais, autoritetais, bet taip pat gyvybingai, kūrybiškai priimti, kartais pritaikyti įtakas iš kitų artimesnių ar tolimesnių šalių (Gaižutis 1998: 12).

Tarpukario Lietuvos periodikoje kalba suvokiama kaip unikalus pasaulio matymo būdas, kuris savo gelme užfiksuoja esminius žmogiškosios būties momentus, todėl kalbos funkcionavimo prasmingumas susijęs ir su dvasinių (etinių, sociokultūrinių) vertybių sfera, ekstralingvistiniais aspektais, kurie, pasak M. Bachtino, apvalo kalbą nuo sustabarėjimo, dogmatizmo, vienpusiškumo, vienareikšmiškumo, padeda kalbinėmis priemonėmis atkurti pasaulio ambivalentišką visybę (Бахтин 1990: 137). Kalbos vaidmuo meninėje kūryboje yra vienas iš pagrindinių, nes tik ištobulintomis kalbinėmis priemonėmis galima autentiškai perteikti tą užkoduotą patirtį, kurios negalima atskleisti tiesioginiu vaizdavimu (Гартман 1958: 646).

Pabrėžtina, kad kalba savo prigimtimi yra polifunkcionalus reiškinys, jis atlieka etninę, sociokultūrinę funkcijas, kurios gali būti realizuojamos konsolidaciniu principu „harmonizuoti dažnai prieštaringus (ar net konfliktinius, antagonistinius) grupinius interesus etniniu požiūriu nevienalytėje visuomenėje – valstybėje“ (Valantiejus 1992: 2). Šiuolaikinė estetika, į kalbą žvelgdama kaip į kultūros reiškinį, laikosi nuomonės, kad kalba gali suteikti žmogui gilių dvasinių išgyvenimų, nes kalbos jausmas priskiriamas aukščiausių socialinių jausmų sferai: „Kultūrą niveliuojantys, unifikuojantys reiškiniai palieka savo negatyvius pėdsakus, tačiau žmogui būdinga pratęsti savo papročius, tradicijas, gyvenimo būdą, religiją, savo gimtąją kalbą, tarmę“ (Gaižutis 1998: 10).

Daugelis teoretikų akcentuoja socialinės kalbos funkcijos reikšmingumą – kalba visuomenėje turi socialinį atspalvį, veikia integruojančiai, atliepia apibrėžtos žmonių grupės mentalitetą, todėl gali būti vadinama tautiniu gestu, turinčiu gynybinės reakcijos pobūdį, išryškinančiu tai, kas ardo visuomenėje pusiausvyrą, kurią išbalansavus iškyla kultūrinės tėvonijos netekimo, socialinės ir emocinės izoliacijos grėsmė (Valantiejus 1992: 22). Teigiama, jog kalba gilina nepriklausomą pasaulio suvokimą, plečia gyvenimiškosios patirties ribas, kalbos priemonėmis (tiek žodinėmis, tiek rašytinėmis) fiksuojami žmonių tarpusavio ryšiai bei santykiai: „Dėstant gramatiką, lygiai kaip dėstant kitus dalykus, mokytojas turi suteikti mokiniui kuo daugiausia savarankiškumo. Gramatikos mokslą galima padaryti lengvą ir įdomų. Tik reikia pašalinti iš šio dalyko dėstymo rutiną, susieti jį su gyvenimiškąja patirtimi, ir čia pritaikyti tą natūralų mokymo metodą, kuris išeina iš fakto, o ne iš įsivaizdavimo ir teorinio aptarimo“ (Sklerovas 1936: 583).

Nors šiuolaikinės lietuvių kalbos statusas įtvirtina ją kaip būtiną ir lygiavertį kultūros komponentą, tenka pripažinti, kad tarpukario periodikoje kalbos kultūros ugdymo, kalbos normų nustatymo klausimai tebebuvo aktualūs, nenusistovėję: „Mūsų bendrinė, šnekamoji ir rašomoji kalba dar tebėra nenusistovėjusi: dar neturime galutinai sutvarkytos nei rašybos, nei tarties, nei kirčiavimo, nei terminologijos. Mūsų bendrinės kalbos jausmas dar nėra kiek reikiant išugdytas, ir todėl į lietuviškąsias mūsų kalbos ypatybes dažnai žiūrime gana lengvai, nuolaidžiai“ (Skardžius 1934: 86). Šiuo atveju vertingas pastebėjimas, jog tarpukariu lietuvių kalbos stabilumui turėjo įtakos interferencijos pasireiškimas, paplitimo laipsnis, kurį lėmė įvairūs veiksniai: bilingvizmo tipas ir jo formavimosi būdai (vyresnės kartos filosofai, kalbininkai, istorikai, baigę mokslus Rusijos aukštosiose mokyklose, buvo ryškus to pavyzdys), kontaktuojančių kalbų sistema ir struktūra (Ковтун 2008: 41).

Kita vertus, kalbos normų nestabilumas 4-ajame dešimtmetyje, atsispindėjęs ir kalbinio ugdymo turinio struktūroje, yra ištisus dešimtmečius neturėto oficialios kalbos statuso, įvairios kultūrinės įtakos rezultatas: „Rašybos Komisija yra nusistačiusi iš mūsų rašybos pašalinti vieną didžiausių nonsensų, būtent balsių ilgumo žymėjimą specialiais rašmenimis: y, ą, ų, į, ę. <...> Tačiau p. Pr. Skardžius pranešė, kad dabar toji pati Komisija jau turinti kitą projektą, kuriame tas nonsensas mūsų rašyboje paliekamas. Reikia atkreipti visuomenės dėmesį į tai, kad balsių kiekybė (ilgumas) būtų mūsų rašyboje žymima (nekalbant apie tai, ar toks žymėjimas praktinei rašybai būtinas),

ne specialiomis raidėmis ą, ę, į, y, o tomis pačiomis trumposiomis raidėmis, tik uždedant ant jų ar brūkšnelius, kaip yra pasiūliusi Komisija savo spausdintame projekte, ar (mano išmanymu, dar geriau) stogelius, kaip tat daro prancūzai ir Vydūnas (estetiniais sumetimais)“ (Busilas 1934: 13). Paanalizavus tarpukario periodiką, būtų galima manyti, kad diskusijose dėl lietuvių kalbos norminimo pagrįstumo išryškėjo pozityvios tendencijos. Detaliau išanalizavus 4-ojo dešimtmečio situaciją, galima teigti, kad pedagoginės pakraipos periodikoje buvo formuojama kalbos kultūros samprata, dedami pagrindai stabiliam ir motyvuotam kalbos jausmui išsiugdyti.

Tyrimo tikslas – panagrinėti, kaip buvo traktuojami įvairūs su lietuvių kalba susiję aspektai (statusas, sunorminimo lygis, vartosenos sritys ir t. t.) tarpukario Lietuvos periodikoje.

Tyrimo uždaviniai:

1) aptarti, kokios kalbos vartosenos ypatybės pabrėžiamos kaip svarbiausios ir problemiškiausios tarpukario laikotarpio publikacijose;
2) atsižvelgti į lingvistinės sąmonės veiksnius, kuriuos lėmė aptariamam laikotarpiui būdingos kitų kalbų įtakos.

Tyrimo objektas – tarpukario Lietuvos periodikos straipsniai kalbos ugdymo, norminimo, vartosenos tematika.

Tyrimo metodai – konstatuojamasis tyrimas, atliktas remiantis analitiniu interpretaciniu ir aprašomuoju metodais.

Kalbos, kaip vieno iš svarbiausių kultūrinės informacijos perdavimo šaltinių, samprata

Viena iš pagrindinių taisyklingos kalbos funkcijų – suteikti galimybę laisvai ir išsamiai dėstyti mintis įvairiomis formomis (tiek rašytine, tiek sakytine) visais funkciniais stiliais. Analizuojamuoju laikotarpiu lietuvių kalba neišvengiamai buvo paveikta istorinio lūžio: „Irstant senosioms, tradicinėms struktūroms, kurios remiasi religiniais-etniniais ryšiais, formuojasi sekuliarizuotas kultūrinis-tautinis identitetas, įteisinami tiesioginiai ryšiai tarp valstybės, kuriančios kokybiškai naują lingvistinę-simbolinę reikšmių sistemą, ir jos gyventojų. <...> Iškyla „aiškios tautinės sąmonės išbudimo“ (J. Girnius) problema, todėl analitiškai reikia skirti „intersubjektyvių struktūrų“ (simbolinio prasmių audinio) ir „objektyvių struktūrų“ (kalbos, teritorijos, kitų socialinės grupės kultūros elementų) lygmenis“ (Valantiejus 1992: 9–10). Todėl analizuojant 4-ojo dešimtmečio publikacijas kalbos tematika turinio aspektu, buvo siekiama išsiaiškinti, kiek ir kokiais būdais jose skatinama ugdytis kalbos jausmą, kuo grindžiama kalbos, kaip „objektyvios struktūros“, samprata.

Apie kintantį požiūrį į lietuvių kalbą liudija ir tai, kad 4-ojo dešimtmečio periodikoje skelbtuose straipsniuose, skirtuose kalbos ugdymui, užsimenama apie spaudos puslapiuose besiskelbiančių autorių kalbos mokėjimo lygį, periodikos kalba įgyja atidžiai skaitomų, t. y. analizuojamų tekstų statusą (tai ypač pastebima lyginant kai kurių autorių straipsnius: Skardžius, Pr. 1934. Bendrinės kalbos tobulinimo reikalas, *Tautos*

mokykla 5: 86–88; Ašmontas, A. 1938. Sakomojo žodžio kultūra, *Tautos mokykla* 18: 421–425). Šių tekstų visuma sudaro intertekstinį kontekstą, kuris neišvengiamai veikia lietuvių kalbos funkcionavimo polinkius aptariančių tekstų interpretaciją. Remiantis J. Kristevos intertekstualumo samprata, intertekstualumas teksto santykio su kitais tekstais požiūriu gali būti įvairiai suvokiamas. Kaip svarbiausius dėmenis reikėtų skirti: 1) neišvengiamą teksto priklausomybę nuo egzistuojančių tekstų įtakos; 2) teksto signifikacijos ryšį su visuomenėje vykstančiais procesais ir diskursais. Intertekstualumas gali būti aiškinamas kaip vienų tekstų ryšys su kitais, kai juos tarpusavyje sieja bendri kultūriniai ir socialiniai procesai. Paminėtinas vienas iš labiausiai visuomenę integruojančių veiksnių – lietuvių kalba, kurios taisyklinga ir motyvuota vartosena (nuo J. Jablonskio laikų grindžiama pavyzdžiais iš gyvosios kalbos) buvo tautinę savigarbą lėmęs aspektas. Minėtuoju teiginiu atkreiptinas dėmesys į intertekstualumo aspektą, kurį akcentavo ir J. Kristeva, t. y. į tai, kad teksto diskursinėse struktūrose atsispindi santykis su vyraujančia ideologija. Kitaip tariant, tekstą galima apibūdinti kaip intertekstiniais ryšiais susijusių visuomeninių ir sociokultūrinių bei ideologinių diskursų „citatų mozaiką“, su įpintomis kitų tekstų transformuotomis reikšmėmis, kurios savo ruožtu atspindi kalba perteiktą individualią pasaulio sampratą (Kristeva 1986: 219–220). Pr. Skardžius pabrėžė kalbą, kaip tautą konsoliduojantį, jos išlikimui didelę reikšmę turintį veiksnį: „Vis dėlto reikia kalbėti apie bendrinės kalbos ugdymą, nes mūsų dabartinei kalbai gresia labai daug nykimo pavojų, kurie iš pradžios maža tepastebimi, atrodo nereikšmingi, tik vėliau pasireiškia savo pragaištingumu visuomenei. <...> Klestinti kalbinė anarchija, kuri jau visiems iki kaulų įgrisusi, be galo demoralizuojamai veikia mūsų tautą“ (Skardžius 1934: 87).

Tyrinėtoja S. Bassnett, analizuodama tekstu perduodamą informaciją, pabrėžia, jog nors tekstas yra dinaminė kategorija, kurio reikšmes lemia santykis su kitais tekstais, teksto autonomiškumas pasireiškia kaip „priklausomybė konkrečiam istoriniam periodui“ (Bassnett 1991: 117). Šiuo požiūriu, analizuojami periodikos straipsniai lietuvių kalbos normų įtvirtinimo ir stabilizavimo tematika turi labai aiškų istoriškai konkretizuotą kontekstą, apimantį platesnes kultūrines reikšmes (tautos perspektyvas, geografinę lokalizaciją „kultūrų kryžkelėje“ ir pan.).

Kalba tampa intertekstiniu teksto lygmeniu, kurio interpretacija priklauso nuo šiame lygmenyje sukauptos kultūrinės informacijos. Taip pat atkreiptinas dėmesys į publikacijose keliamą kalbos reikšmę mikro- ir makrolygmenyse. Mikrolygmuo – tai leksinis, semantinis ir stilistinis lygmuo; makrolygmuo – struktūrinis ir tematinis lygmuo, kuriuo labiausiai pasireiškia kalbos įtaka. Esminis mikro- ir makrolygmenų išskyrimo veiksnys – detali straipsnių analizė. Per kalbą stiprinamas ryšys su tautinę tapatybę lemiančiais diskursais: „Mūsų kultūra stipriai pagyvėjo kaip tik tuo metu, kai mes galėjome susisiekti dėl politinių aplinkybių tik rašytiniu žodžiu. Dėl to ir mūsų kalbos kultūra, pasakytume, ir šiandien yra dar labai raštiška. Tas raštiškumas, pradėtas nuo „Aušros“, gyvas iki šių dienų mūsų kalbos dirvonuose. <...> J. Jablonskis mūsų šnekamajai kalbai yra žymiai daugiau pasitarnavęs greičiau ne tiek sąmoningai, kiek laimingu sutapimu. Jis pakliuvo iš likimo rankos į tą mūsų kalbinės srovės plotą, kurį jau iškėlė D. Kleinas

savo 1653 m. gramatikoje. <...> Laimingu sutapimu šioji Kleino tradicija nežlunga ir pasiekia per A. Schleicherį, Fr. Kuršaitį ir J. Jablonskį (Lietuviškosios kalbos gramatika 1901 m.)“ (Ašmontas 1938: 422). Galima manyti, kad makrolygmenyje straipsnių lietuvių kalbos dėstymo tematika sukuriama reikšmė ir prasmė, kurią stengiamasi perduoti skaitytojui, – jos šaknys veda į XIX ir XX a. sandūroje įsisąmonintus tautinės tapatybės ypatumus ir jų santykį su aplinka – išlieka pagrindine dominante. Lietuvių kalbos statusui suteikiamos prasmės atspindi sociokultūrinę bei ideologinę situaciją, nulemtą visuomenėje vyraujančio požiūrio į kalbą kaip esminį etniškumo komponentą. Sunormintoje bendrinėje kalboje sukoncentruotas tautos simbolių tinklas. Šis tinklas geriausiai išreiškia kalboje reprodukuojamas idėjas, vertybes ir kultūrines normas (Chomsky 1965). Kai kurių lingvistų teigimu, kalba atspindi ne tik jos vartotojų poreikius ir gyvenamąją aplinką, bet išreiškia ir kalbančiojo giluminį pasaulio suvokimą (Sapir 1949: 147). Neatsitiktinai tarpukario lingvistų buvo pabrėžiamas kalboje užkoduotas tautą integruojantis aspektas: kai bus suformuoti tvirti bendrinės lietuvių kalbos pagrindai, lengviau bus eiti viena linkme kuriant ir puoselėjant nacionalinės kultūros – skirtingų kultūros elementų, turtinančių vienas kitą, – sambūvį (Skardžius 1934: 87).

Išvados

1. 4-ojo dešimtmečio periodikos straipsniuose išryškėjo itin progresyvūs pokyčiai (lietuvių kalbos norminimo, ugdymo, dėstymo metodikos požiūriu), nes straipsnių autoriai orientavosi į platėjančius visuomenės interesus, nepaisydami publikacijų praktinio pobūdžio, kartais užgriebdavo lietuvių kalbos vartojimo mokslo reikmėms problematiką, poreikius, siekė, kad būtų ugdomas visuomenės taisyklingos ir organiškos lietuvių kalbos jausmas.
2. Lietuvių kalbos, kaip pagrindinės tekstų kūrimo prielaidos, samprata atsiskleidžia intertekstualumu, kuris sudaro galimybę tekstams persidengti, juos konceptualizuoti.
3. Remiantis J. Kristevos teorija, galima abejoti tekstų kalbine autonomija, nes bet kuri idėja jau egzistuoja kitose kalbinėse struktūrose. Autorius ir skaitytojas turi išmokti sekti teksto loginę liniją, atskirti įvairius kalbinius elementus. Tokia kalbos samprata padeda atskleisti semantines teksto struktūras.
4. 4-ojo dešimtmečio periodikoje lietuvių kalba ir jos statusas interpretuojami kaip integrali kultūros dalis. Daugelio autorių nuomone, nepakanka tobulinti lietuvių kalbos vadovėlius, diskutuoti dėl gramatinių normų įtvirtinimo vartosenoje. Svarbu reflektyviau pažvelgti į geriausiai per kalbą atsiskleidžiančias kultūrines vertybes.
5. Bendrinės lietuvių kalbos normos formavosi veikiamos tarpukaryje vykusių socialinių-visuomeninių procesų. 4-ajame dešimtmetyje leidžiamus vadovėlius siekta tobulinti dėl kelių priežasčių: viena vertus, siekta įvairiems visuomenės sluoksniams racionaliau, aiškiau išdėstyti gramatines normas, kita vertus, buvo branginamas nacionalinio išsivadavimo laikais keltas „tautos vienybės“ idealas, kurio svarbiausias komponentas – lietuvių kalba.

6. Tarpukario Lietuvos lingvistų (L. Dambrausko, Pr. Skardžiaus) ir kalbos dėstymo metodikos specialistų (J. Kralikausko, A. Busilo) straipsniai turėjo poveikio ištisai inteligentijos kartai ir suvaidino svarbų vaidmenį, diegdami bendrinės lietuvių kalbos norminimo principus. Analizuojamojo laikotarpio publikacijos yra tarsi jungiamoji grandis tarp senosios kalbotyros tradicijos, atstovaujamos J. Jablonskio, A. Vireliūno ir kt., ir profesionaliosios kalbotyros užuomazgų pokario Lietuvoje.

Literatūra

Ašmontas, A. 1938. Sakomojo žodžio kultūra, *Tautos mokykla* 18: 421–425.

Bassnett, S. 1991. *Translation Studies.* London and New York: Routledge.

Busilas, A. 1934. Rašybos reformos reikalu, *Mokykla ir gyvenimas* 1: 13–21.

Chomsky, N. 1965. *Aspects of the Theory of Syntax.* Cambridge: MA: MIT Press.

Gaižutis, A. 1998. Lietuvos nepriklausomybė – kultūros savasties ir jos ugdymo pagrindinė sąlyga, iš *Lietuvos mokslas ir pramonė: Europos erdvės kontekstas*: 5–15.

Kralikauskas, J. 1936. Supažindinimas su skiriamaisiais ženklais veiklos principo dvasioje, *Lietuvos mokykla* 4: 281–288.

Kristeva, J. 1986. *The Kristeva Reader.* Oxford: Basil Blackwell.

Sapir, E. 1949. *Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality.* Berkeley: University of California Press.

Skardžius, Pr. 1934. Bendrinės kalbos tobulinimo reikalas, *Tautos mokykla* 5: 86–88.

Sklerovas, N. 1936. Gimtosios kalbos aukštesnėje mokykloje dėstymo klausimai, *Lietuvos mokykla* 10: 582–589.

Valantiejus, A. 1992. *Socialinės struktūros ir kultūros santykio problema nacionalizmo sociologijoje.* Vilnius: Lietuvos informacijos institutas.

Бахтин, М. М. 1990. *Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса.* Москва: Наука.

Гартман, Н. 1958. *Эстетика.* Москва.

Ковтун, А. 2008. Многоязычие как константа языкового сознания Л. П. Карсавина. О переводе трактата Л. П. Карсавина «О совершенстве», *Kalbų studijos* 13: 38–44.

THE INFLUENCE OF SOCIOCULTURAL CONTEXT ON TENDENCIES OF THE USE OF LITHUANIAN LANGUAGE IN INTER-WAR LITHUANIA

Jonas Jonušas

Department of Linguistics, Kaunas University of Technology,
Gedimino g. 43, LT-44240 Kaunas, Lithuania

Summary. This article deals with the status of Lithuanian language under the influence of sociocultural context. The article is primarily concerned with distinctive features pertaining to the use of Lithuanian language in the public sphere (in periodical press). It discusses the significance of Lithuanian language to cultural identity and attempts proving that the mother tongue criterion

is very important to the sociocultural context. The article especially underlines those cultural values that reflect the official status of a language as the most important factor strengthening cultural awareness of the nation. Various quotations from pre-war periodical press are used to illustrate the role of the language learning doctrine (which was constantly improved). The argument is substantiated with first-hand examples from various periodical sources selected by the author.

Keywords: language standardisation, cultural values, national identity, intertextuality, cultural significance.

Jonas JONUŠAS. Humanitarinių mokslų (literatūrologija) daktaras (2007 m.), Kauno technologijos universiteto lektorius.

Mokslinių interesų sritys: kultūros istorija, profesinės kalbos ypatumai techninio profilio aukštojoje mokykloje, tarpkultūrinė komunikacija.

Jonas JONUŠAS. Doctor of Humanities (Literaturology, 2007), Lecturer at Kaunas University of Technology.

Scientific interests: history of culture, the peculiarities of technical language, intercultural communication.